

HOLLANDUS VÉLEMÉNY A CSEHSZLOVÁK NEMZETEGYSÉGRŐL

DR. TH. J. G. LOCHER fiatal holland történész 1931-ben „Die nationale Differenzierung und Integrierung der Slovaken fund der Tschechen in ihrem geschichtlichen Verlauf bis 1848” címen tanulmányt írt, amely Haarlemben jelent meg. E sorok írója a párizsi „Institut d’Etudes Slaves” könyvtárában a múlt esztendő folyamán akadt e tanulmányra és mivel azt a benne összegyűjtött anyag, különösen pedig a csehszlovák nemzetegység kérdésére vonatkozó néhány felette jellemző megállapítás szempontjából igen figyelemreméltónak találta, kutatni kezdett aziránt, milyen visszhangot keltett Lochernek immár négy esztendővel ezelőtt megjelent tanulmánya a magyarországi szakirodalomban, esetleg a napisajtóban. Nem volt nehéz megállapítani, hogy a könyv Magyarországon teljesen ismeretlen maradt, sőt az is kitűnt, hogy abból még a budapesti közkönyvtárak egyikében sincs meg egyetlen példány sem.

Ez az egyszerű tény magában véve még nem sokat mond. Bizonys, hogy az utóbbi tizenöt esztendő irodalmi termelése, amely a Dunamedence népeinek különböző problémáival foglalkozik s nagyrészt tudományos mezbe öltöztetett propagandánál nem egyéb, igen számottevő és körében sok olyan műre akadunk, amely a magyar közönség előtt teljesen ismeretlen, vagy csak a szakemberek felette szűk köre tud róla. Nem egyedülálló tény tehát, hogy Locher könyve mind-ezideig ismeretlen maradt, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az sem mondanivalóját, sem arányait tekintve nem olyan nagyigényű, hogy a szakemberek méltatásán kívül különösebb, általánosabb feltűnésre is számot tarthatott volna. A bevezetésben szerzői szerénységgel maga Locher is utal erre mondván:

„... a tényleges tartalmat tekintve a szakértő nem sok újat fog munkámban találni. Mert azonkívül, hogy összefoglaló, informatív előadása a választott kérdésnek azok számára, akik a csehszlovák nyelvben nem járatosak, értéke csak abban állhat, hogy olyan valaki írta, aki sem közvetlenül, sem közvetve nincsen a kérdésben érdekelve.”

A szerzőnek ez az érdektelensége már magában véve is elég ahhoz, hogy a magyar olvasó figyelmet szenteljen a könyvnek, amelyet egy önmagát előre is „semlegesének nyilvánító szerző írt. Aligha tévedünk, ha megállapítjuk, hogy nagy általánosságban mindazok, akik eddig a csehszlovák problémához, különösen pedig a csehszlovák nemzetegység kérdéséhez, bár tudományosan is, hozzányúltak, abban

valamiképpen érdekeltek voltak. bármelyik csoportjához tartoztak is az európai nemzeteknek.

De még egyéb szempontból is figyelemreméltó a tanulmány. Szerzője ugyancsak a bevezetésben jelzi, hogy

„ ... a kérdést ezúttal legfőképpen annak történeti oldaláról teszi vizsgálat tárgyává nemcsak azért, mert a szerző maga is historikus, hanem abból az objektív okból is, mert a csehszlovák viszony kölcsönös-ségének kialakulásánál a történeti tényezőknek különösebb jelentőségük van, mint a nyelvi tényezőknek, jóllehet a mai vitában legtöbbször ez utóbbiakat állítják előtérbe.“

Locher megértette tehát, hogy a csehszlovák problémában a nyelvi rokonság vagy azonosság hangsúlyozása és minden eszközzel való bizonyítása a kérdésnek csupán egyoldalú szemléletéhez vezet. A két néptörzs egységének vagy különbözőségének vizsgálatánál a lényeg a múltban rejlik, mert a jelen csak produktuma ennek az Összesűrített múltnak. Hogy a história alakulása és befolyása, a külön-külön politikai közösségben való élés fontosabb alakító erők voltak, mint az tény, hogy a XVII. században Prágában és a lőcsei nyomdában ugyanazon a nyelven nyomtatták a protestáns énekeskönyveket.

Ezek a szempontok már a bevezetés elolvasása után is rokonszenvre hangolnak a szerző személye iránt és ez a rokonszenv még csak fokozódik, ha megismerkedünk a kísérő körülményekkel, amelyek körében Locher a csehszlovák kérdéssel foglalkozott, amelyek eredményeképpen tanulmányát Hollandia semleges földjén megírta.

SZERZŐNK, MINT A LEYDENI egyetem diákja, tanulmányainak befejezése után a Rockefeller-alapítványtól kutatási ösztöndíjat kapott a csehszlovák kérdés tanulmányozására. Ezzel az ösztöndíjjal két esztendeig, 1928-tól 1930-ig tartózkodott Csehszlovákiában, előbb Prágában, majd Pozsonyban, miközben Szlovenszkót is bejárta és különösen Túrócszentmártonban végzett kutatásokat. A cseh nyelv alapjaival, a cseh irodalommal már Leydenben megismerkedett, később pedig — amint maga mondja, három hét alatt — a szlovák nyelvet is elsajátította. Sőt hozzám intézett leveléből azt is megtudtuk, hogy nekifogott a magyar nyelv megtanulásának is, azonban e célja megvalósításához már nem volt elég ideje csehszlovákiai tartózkodása alatt. A tanulmányaival kapcsolatos magyar irodalmat tehát csak a német fordításokból ismerhette meg, a könyvében idézett néhány magyar szöveget nyelvtan, szótár és idegen segítséggel fordította németre. Prágában dr. Susta József professzor, Pozsonyban a szlovák történet tanára Chaloupecky Vacláv voltak az útmutatói, a csehszlovák étellel, annak politikai, gazdasági, kulturális problémáival csehek és szlovákok ismertették meg.

Nem csodálkozhatunk azon, hogy a Rockefeller-ösztöndíjjal csehszlovák földre érkezett holland kutatót a „társadalmi diplomaták“ csoportja is mihamar pártfogásába vette s hogy valamennyiök tájékoztató munkájába meglehetősen adag propaganda is vegyült, hiszen a vizsgált kérdések már magukban véve is rengeteg politikumot tartalmaznak. Lochernek ilyen környezetben módjában sem állott, hogy

az elébe hordott anyagot, a tényeket a „másik oldalról“ is ellenőrizze, vagy hogy az előtte felhozott érvekkel szemben a vitába szállt másik tábor ellenérveit is megismerje. Pedig hogy ehhez megvolt a jószándéka, azt tanulmányának okfejtéseiben és következtetéseiben kívül az a tény is bizonyítja, hogy kísérletet tett a magyar nyelv elsajátítására is. Mégis, minden törekvése mellett sem sikerült Magyarországgal kapcsolatot teremtenie és bár egy esztendeig lakott Pozsonyban, egy órányira a magyar határtól, hazánk területére eljutni sohasem tudott.

Ha már most ezeket a körülményeket egybevetjük a tanulmány okfejtéseivel és konklúzióival, felette megnyugtatóan bontakozik ki előttünk a lényeg, az ugyanis, hogy amidőn a csehszlovák nemzetegység kérdésének vizsgálatánál a semleges fél tárgyilagos akar és tud lenni, leszűrt megállapításai már önmagukban mondják ki a kérdésben az ítéletet. Az elhomályosított tények szövevényére még ekkor is világosság derül és a végkövetkeztetés nem lehet egyéb, mint amelyikre Locher is rátalált, amikor megállapította a cseh és a szlovák nép differenciáltságát.

Locher már előre elnézést kér volt útmutatóitól ezért az objektivitásért, amikor az előszóban ezeket mondja:

„Hála kötelez Pozsonyban dr. Chaloupecky Vacláv professzor úr iránt, aki gazdagon felszerelt történelmi szemináriumába annyi vendégszeretettel fogadott be, hogy szinte a kötelező hála ellen elkövetett bűnnek érzem, hogy könyvemben számos helyen az ő nézetétől eltérő módon kell nyilatkoznom.“

Mint historikus, a történelem ösvényén indult el és amikor feladata végéhez jutott, minden ellenkező befolyással szemben változatlan meggyőződéssel állapította meg, hogy a szlovák és a cseh nép egységének eldöntésénél a történelmi tényezők a döntő szerep.

Nem célunk ehelyütt, hogy a tanulmányt részletesen ismertessük. Csak gondolatmenetét akarjuk bemutatni, mert éppen ennek a gondolatmenetnek mikéntje érdekel és konklúzióira óhajtunk rámutatni, mert éppen ezek teszik az összefoglaló mű lényegét és egyúttal értékét is.

Locher vizsgálódásait a X. századtól kezdve a XVIII. század végéig két területen folytatja. Először azokat a jelenségeket szemléli, amelyek e hosszú periódus alatt ezt a két népet politikailag összehozták, vagy egymásra utalták. Ezen a területen azonban vajmi kevés pozitívumot talál. A századok során mutatkozó és a legutóbbi időkben oly nagy buzgalommal felfedezett kapcsolatokat, amelyek kimutatásában éppen Chaloupecky jár elől, gondosan ráhelyezi a historikus bíráló mérlegére.

Susta Józseffal együtt megállapítja, hogy „a magyar-lengyel kapcsolatok, különösen a gazdaságiak, a XIII. és XIV. században sokkal élénkebbek voltak, mint a Magyarország és a cseh-morva országok között kialakult összeköttetések. Magyarország és a morva föld közt fekvő Fehér-Kárpátok Máhrisch-Ostrautól Szokolcáig hatalmas gátat alkottak és a Morva folyó középső folyásánál elterülő mocsaras vidék hosszú időközön át hírhedt volt a határmenti rablók támadásai miatt. Ezzel szemben Krakcón át fontos kereskedelmi út vezetett Budára, és

Magyarország és Nyugat-Európa között a kereskedelem lebonyolítása ezen az úton ment végbe, semmiesetre sem a Duna felhasználásával, vagy Csehországon át“. Aki Krakkóban és környékén úr akart lenni, annak a Magyarországgal való jóviszony fenntartása elsőrangú érdeke volt. Addig tehát, amíg a cseh királyok ezt a vidéket birtokukban tartották, nem is táplálhattak semmiféle igényt Felsőmagyarország elszakítása iránt. A határ Magyarország és Morávia között 1030-tól kezdve úgyszólván változatlan maradt, és bár több kísérlet történt a századok folyamán arra, hogy cseh fejedelmek Szlovenszkrét meghódítsák, az igazi terjeszkedési politika sohasem irányult ide, hanem mindig a lengyel területek, vagy dél felé, az osztrák tartományok birtokára.

„Sohol sem találunk oly ténytet, amely azt bizonyítaná, hogy Csehországban a magyar Felvidék birtokára, mint egy, természetsszerűleg Morvaországhoz tartozó terület birtokára, törekedtek volna. Etnikai és nemzetiségi szempontok a dinasztikus politikának ebben a korszakában szerepet nem játszottak, geopolitikai szempontok pedig nem igényelték Szlovenszkrét Morvaországhoz való csatolását.“

Lochernek is meg kellett tehát állapítania azt az igazságot, hogy ha a cseh és a szlovák nép a szomszédos elhelyezkedés folytán olykor, néhány évtizedes periódusra össze is kapcsolódott, tartós közösségbe sohasem fonódott össze.

Mit tapasztalt azonban a kulturális egység területén? Kétségtelen, hogy a nyelv, az irodalom már felmutat jelenségeket, melyek bizonyos kulturális érintkezésről, kölcsönhatásról tanúskodnak. A IX. század cseh és szlovák nyelve között alig volt különbség, de azért abszolút egynek a két törzset még azon időben sem tekinthetjük, és Locher szerint meg kell nyugodnunk abban a „dualizmusában, amelyet a filológusok és archeológusok erre a korszakra megállapítottak. Semmiesetre sem képviselheti Locher mesterének, Chaloupeckynek nézetét, aki szerint „habár Szlovenszkrét politikailag Magyarországhoz tartozott is, kulturális szempontból sohasem szűnt meg a cseh nyelvű Nyugattal együtt élni“. Viszont helytelennek tartja a szlovák Skultéty József megállapítását is, aki a XVIII. század vége előtt kereken tagadja a cseh és szlovák kulturális kapcsolatok létezését. Az adatok vizsgálata után Locher arra a következtetésre jut, hogy a két néptörzs között volt ugyan a századok folyamán hol erősödő, hol gyöngülő kultúrkapcsolat, de az sohasem tudott annyira kifejlődni, hogy közös, ugyanazon nemzeti öntudatról beszélhetnénk. Ez a kultúrközösség a próbát a XIX. század elején lett volna hivatva kiállani, abban az időszakban, amidőn a nemzeti ébredés kora elkövetkezett. De az események mást mutatnak. Az egy nemzeté forrás helyett szakadás következett be, amely a Stur-féle mozgalomban éri el tetőpontját.

A XIX. század első felének története teszi tanulmányának lényegét. Az ébredés korszaka külön „szlovák“ ébredést szül és ennek eredménye az a küzdelem, amelyet a szlovákság az 1830-as és 1840-es években a maga nemzeti különállásáért folytat két irányban: a magyarok és a csehek ellen. Ennek a mozgalomnak vezére volt Stur Lajos, akinek működése, majd az 1848-i szabadságharcban való szereplése a szlovák nemzeti élet legérdekesebb és legfontosabb fejezetét teszi.

A tények lehiggadt és retrospektív szemléletében ma már világosnak látszik, hogy a cseh és szlovák nemzetegység problémája, mely az 1870-es évektől kezdve a csehek által újjáélesztve a mai politikai egység tudományos alapjává lőn, a 30-as és 40 -es évek küzdelmeiben dőlt el. A magyar ébredés hevében nemzetünk vezetői, sajnos, nem tudták eléggé tisztán meglátni a kérdés lényegét s az egyetlen Széchenyi István gróf volt az, aki annak horderejét le tudta mérni, de talán ő is inkább érzékeny lelkének intuíciójával, mint a tények biztos ismeretén alapuló előrelátással. Bizonyos, hogy a mai csehszlovák irodalomban érthetően éppen ez a korszak részesült eddig kevés méltatásban, vagy jellemzését olyan művek keretében találjuk meg, amelyek nyilvánvaló tendenciával íródtak. Ezek között a legjellegzetesebb mindenestre Hodza Milánnak 1920-ban „Ceskoslovensky rozkol“ (Csehszlovák meghasonlás) címen megjelent könyve, amelyben a szerző a szlovák nemzeti mozgalmat nem mint a szlovák lélek óhaját, hanem mint a magyar nemesség által felidézett és Stur által vezetett politicum hungaricumot igyekszik feltüntetni. Locher e könyv megállapításaival hosszasan foglalkozik és Hodzával nem egy helyen vitába száll.

Az összefoglalás, amelyben Locher vizsgálódásainak eredményét leszűri, igen figyelemreméltó. Bár előadása során mindenütt kicrezzük a semleges fél hangját, mégis lehetetlen észre nem vennünk a szlovák függetlenségi törekvésekkel szemben tanúsított rokonszenvét. Ez a szimpátia különösen a tanulmány utolsó fejezetében nyilvánul meg, amelyet az 1848. évi eseményekkel lezárt fejtegetéseinek végére függesztett a végből, hogy rövid áttekintését adja az 1848 óta lefolyt idő mozgalmainak, politikai törekvéseinek, valamint a jelenlegi helyzetnek. Ennek a fejezetnek utolsó oldalain jellemzi a cseh és a tót nép eltérő lelki alkatát, majd felveti a kérdést, kívánatos-e, hogy a szlovákok minden tekintetben, nyelvi és kulturális szempontból is a csehekhez asszimilálódnak? A kérdésre így felel meg:

„Véleményünk szerint egyáltalán nem. A mai szlovák egyéniségben nemcsak bizonyos maradiságot vagy sok hungarizmust találunk, hanem pozitív értékeket is. Nyelvi szempontból olyanokat, amelyek a szlovák költőknek és íróknak különös lehetőségeket nyújtanak s amelyeket a cseh nyelvben nem tudnának megtalálni. Mint tudományos nyelvnek, a szlováknak mindenestre kisebb a létjogosultsága: ismerünk olyan szlovákokat, akik tudományos műveiket minden további nélkül cseh nyelven írják meg, ha azáltal nem olyanoknak tűnének fel, mint akik az ultra-cseh álláspontot képviselik. Mint szépirodalmi nyelv, a szlovák még a csehet is meg fogja tudni termékenyíteni. De a szlovákok ezen kívül még oly elemekkel is gazdagíthatják a csehszlovák közösséget, amelyek a cseheknél hiányoznak. Igaz, hogy ez utóbbiak a szellemiek terén tehetséges, józan, szorgalmas és takarékos nép, de ezzel szemben gyakran találunk náluk kispolgáriasságot és pedantériát, hiányzik náluk a nagyvonalúság, az érzék a nagyobb stílus iránt, amivel viszont éppen a szlovákoknál találkozunk gyakrabban. Ezeknél azonban melankolikus-kolerikus természetüknél fogva megvan a veszély, hogy terméketlen álmodozókká, vagy szemfényvesztő nagyzólókká váljanak. Ha azonban ez a nagyvonalúsághoz való hajlam a cseh realizmussal párosul, akkor az nagyszerű dologra képes, amint azt a múltban a csehszlovák törzsnél tapasztalhattuk is. Mert hisz nem véletlen az, hogy Comenius és Palacky morvaországi szlovákok voltak, azonban kultúrájukban inkább szlovákok. Ami pedig Masarykot illeti, nem félig szlovák, félig morva-e?“

Tanulmányát így fejezi be:

„A csehszlovák egységnek nem szabad tehát egyoldalúan csehé válnia, hanem annak csehszlováknak kell maradnia. A történelem útja erre mutat. A történelem ezt a két, nyelvét tekintve rokon néptörzset politikailag ugyan elválasztotta egymástól, mindamellett bizonyos kulturális kapcsolatot teremtett közöttük. Hoz a kapcsolat azonban az utolsó évszázad folyamán lényegesen csökkent, úgyhogy ma joggal kérdezzük, nem lett volna-e a jelenlegi csehszlovák megoldásnál helyesebb a a szlovák kérdésnek magyar irányban történő megoldása, mivel ez utóbbi inkább összhangban állott volna a múlttal és a földrajzi viszonyokkal. Magyarország azonban nem tudott a szlovákoknak nemzeti létét biztosítani s mivel ezek gyengék ahhoz, hogy önálló államot alakítsanak, nem maradt részükre egyéb megoldás, mint a csehekkel való együttélés. A két nép között az eltávolodás nem volt oly határozott, hogy ezentúl már bármilyen összeforradás lehetetlen volna. Reméljük, hogy a csehszlovák köztársaságban a szlovákok a saját uraik tudnak maradni s éppen ezért meg is maradnak — csehszlovákoknak.“

Ezek a befejező mondatok világosan jellemzik, milyen felfogás alakult ki írójuknál azután, hogy vizsgálódásaiban a cseh-szlovák nemzetegység problémáját illetően végkövetkeztetéseihez eljutott. Reánk nézve ez a tény a fontos, valamint annak a megállapítása, hogy Locher két esztendeig, kizárólag cseh és szlovák környezetben eltöltött tanulmányai során jutott el ide.

HA A TANULMÁNYT elolvasva létrejöttének körülményein eltűnődünk, több gondolatra és tanulságra tudnánk rámutatni, amelyeknek előadása azonban túllépné folyóiratunk kereteit. Mindamellett nem hallgathatunk el egyet közülök, mert úgy véljük, futó megvilágítása nem lesz hiábavaló.

Mindenekelőtt emeljük ki azt a tényt, hogy Locher tanulmányai során magyar tudósokkal és szakemberekkel nem érintkezett, Magyarországon soha sem járt, vagy helyesebben: nem tudott módot találni arra, hogy hazánkat meglátogassa és itt tanulmányait kiegészítse. Ha megvolt is talán ehhez nála a jóakarát, még sem tudta magát emancipálni környezetének befolyása alól, amely meggyőzően bizonyítgatta előtte, hogy Csehszlovákia minden problémája egyedül a köztársaság területén ismerhető meg és ugyan mi újat mondhatnának neki Budapesten a „trianoni igazságtalanságok“ hangoztatásán, az ismert magyar álláspontnak fejtegetésein kívül? Ennek a nyilvánvaló okoskodásnak hatása alatt került el Locher hazánkat, de az is meglehet, hogy arra még egyéb, tárgyi okai is voltak. Esete minden bizonnyal figyelmet érdemel, különösen azért, mat az korántsem egyedülálló, hiszen az övéhez hasonló hatásoknak minden kutató ki van téve, aki a Dunamedence politikai, nemzetiségi vagy történelmi kérdései felől óhajt itt tájékozódni s e célból az utódállamok valamelyikét meglátogatja.

Környezetünknek ez a tőlünk való elzárkózódása azonban nemcsak hogy jelentős negatívumot jelent a tudományos munka területén, hanem magyar szempontból érezhető politikai hátrányt is. Amint Locher esete is mutatja, éppen e normális szellemi érintkezés hiánya miatt tanulmánya éveken át ismeretlen maradt a magyar közönség előtt, pedig az mind tartalmát, mind következtetéseit tekintve, kétségtelen értéket jelent abban a fegyvertárban, amelyet az ellenünk felső-

rakoztatott érvekkel szemben gazdagítanunk, fejleszteniünk kell. A megváltozott viszonyok és a velünk szemben alkalmazott küzdelem módszerei a mi részünkről is fokozott tevékenységet igényelnek és különös ügyeimet érdemel az a tény, amelyet a Dunamedence politikai feldarabolásával kapcsolatos kulturális decentralizálódás számunkra jelent.

Ebben az új Dunamedencében új fővárosok keletkeztek, amelyek nemcsak egyik vagy másik ország politikai és kulturális középpontjai óhajtanak lenni, hanem fejlődésük magasabb célokat is szolgál. Vonzóerőt képviselnek az őket környező rokonnépek számára azáltal, hogy a kultúrának és a tudomány művelésének bizonyos körében centrumokká fejlődnek, s mint ilyenek különös tekintélyre tesznek szert.

Ezek között a legelői jár Prága. A csehek fővárosa hagyományaira támaszkodva, nemcsak a köztársaság politikai és kulturális középpontja, hanem „általános szláv“ középponttá óhajt növekedni. Fejlődése ilyen irányt vett mindjárt a világháború befejezése után és a csehek realizmusa azóta öntudatosan gyarapítja, koncentrálja a „száz-tornyú Prága“ falai között a szlavisztika minden ágát. A szláv népekkel való relációk minél intenzívebb kicépzése és minél általánosabb fenntartása jellemzi ma ezt a szláv politikát. Nagyon jól látják itt egyrészt Nyugat-Európa érdeklődésének fokozódását a szláv problémák iránt, másrészt azt a tényt, amit Oroszország bolsevizálódása jelent a tudomány, a kultúra területén, s amely ezt a birodalmat már csaknem két évtized óta szinte járhatatlanná tette a kultúrunka számára. De túlszárnyalta e téren Prága a lengyel centrumokat, Krakkót és Varsót is, mert ezek a városok a lengyel-orosz antagonizmus folytán sohasem tudtak igazán bekapcsolódni a szláv népek egyetemébe, s így nélkülözik azokat a hagyományokat, amelyekkel Prága már évszázadok óta rendelkezett. Csehszlovákia egyre mélyebben evez bele a nagyszláv vizekbe és bár hajóját elsősorban politikai célok fűtik, a gálya, amelyet maga után von, a kultúra és a tudomány szláv termékeinek rakományával van tele. Prága két szláv egyeteme (a cseh és a fejlődő ukrán), hatalmas könyvtárai, szláv intézete, könyvkiadóvállalatainak áldozatkészsége, de nem utolsó sorban a személyes összeköttetések rendkívüli sűrű és jól ápolt hálózata, amelyeket a cseh kultúra és tudomány vezető egyéniségei éppúgy, mint annak közkatonái cseh-szláv öntudatuk ápolása érdekében tartanak fenn a szláv világ egész területével, már ma is azt eredményezték, hogy Prágát a világ szláv kultúrközpontnak tekintse.

Az ellenkező póluson, Jugoszláviában, Zágráb a maga illír hagyományával és akadémiájával, Belgrad pedig fejlődő egyetemével nemcsak a délszláv kultúrának ápolói és fejlesztői, hanem falaik között ma már a Balkán-kérdésnek úgyszólván egész komplexuma megismerhető.

Bécs ma is a mult, a Monarchia évszázadokon át virágzott kultúrájának lelőhelye, amelynek hagyományokban gyökerező hírneve elég vonzóerőt képvisel még napjainkban is ahhoz, hogy ezt a várost a középeurópai kérdésekkel foglalkozók legelső sorban keressék fel. Sőt a Dunamedence jelenlegi nemzetiségi és politikai kérdései, mint „semleges pontról“ talán innen szemlélhetők ma a legjobban, amit

még előmozdít az a tény is, hogy az utódállamoknak kulturális elzárkodása Bécs felé korántsem érvényesül annyira, mint Budapest felé s így közöttük a szellemi érintkezés ma is eléggé normális.

A szellemi középpontoknak ebben az új rendszerében milyen szerepet szánhatnánk Budapestnek? Van-e fővárosunknak oly jelentősége, amely a tudomány és kultúra mezőin különleges értéket jelentene az idekerülő idegenek számára?

Ez a szerep, Magyarország fekvését és múltját tekintve, úgy véljük, adva van. Itt kellene kirepülnie annak a centrumnak, ahol az idegenből érkezett tudós vagy kutató, aki a Dunamedence jelenlegi politikai, nemzetiségi, kulturális, sőt jogi és gazdasági helyzetének tarkaságával meg akar ismerkedni, a kérdések komplexumában az első tájékozódást, az egészen való áttekintést el tudná nyerni. Ahol útmutatást találna az egyes részletek irányába, s ahol ezáltal a szűkebb értelemben vett magyar vonatkozásokon kívül a Dunamedencéről és annak országairól általános, de ennek fejében tudományos szempontból a legobjektívebb képet tudná kapni. A hagyományos magyar vendégszeretet itt a „tudományos vendégszeretet“ képében kellemes környezetet és tág lehetőségeket biztosítana a tudományos munkában elmélyedő idegenek számára. A szomszédaink környezetébe került kutató így úgyszólván kényszerülve lenne felkeresni hazánkat, melynek fővárosa reá a centripetalitás vonzóerejével hatna. Tudná, hogy ennek falai között olyan intézményt vagy intézményeket találna, amelyek a szűkebb értelemben vett magyar kérdés változatain túl a Dunamedence népeinek és országainak sokszínűségét minden oldalról bemutatnák s amelyeknél a múlt és jelen kérdései a valóságnak objektíven tisztafényű tükrében szemlélhetők.

A Magyar Szemle szeptember havi számában folyóiratunk szerkesztője rövid jellemzését adta annak a kétféle lelki diszpozíciónak, amely ma a hazánk sorsával törődők gondolkodásmódjának és ebből kifolyólag aktivitásának alapját teszi. Locher tanulmányának bemutatása és e tanulmány létrejötté körülményeinek ismertetése által úgy hisszük, egy adatot, egy példát szolgáltatunk a valóság rajzához azok számára, akik a kvietisták közönyével várnak jelen sorsunk jobbrafordulására, viszont új, ösztökélő adatot azok számára, akik, ha egyelőre eredménytelennek látszó aktivitással is, nem lankadnak el a cselekvőmunkában nemzeti elesettségünk felemelésére.

RUTKAY LÁSZLÓ